

СЕКТОР ЗА КОНТРОЛУ ПОСЛОВАЊА БАНАКА

Одељење за контролу платног промета
и мењачких послова

АНАЛИЗА ОДГОВОРА НА УПИТНИКЕ ДОСТАВЉЕНЕ БАНКАМА О ЊИХОВИМ
АКТИВНОСТИМА ИЗ ОБЛАСТИ СПРЕЧАВАЊА ПРАЊА НОВЦА
ЗА ПЕРИОД 1. ЈУЛ – 31. ДЕЦЕМБАР 2008.

Београд, 31. март 2009

У В О Д

Одељење за контролу платног промета и мењачких послова, у чијој је надлежности, између осталог, контрола спровођења законских одредаба у вези са спречавањем прања новца, наставило је праксу посредног праћења активности банака у овој области достављањем банкама *Упитника о активностима банке из области спречавања прања новца* (у даљем тексту: упитник).

Упитник се банкама доставља два пута годишње, за шестомесечне периоде, и у периоду када банка није обухваћена планом редовних контрола. Анализом одговора банака обезбеђује се увид у потенцијале области ризика којима је банка изложена у свом пословању и благовремено указује банци на могуће пропусте.

Циљ овог упитника је такође индиректно сагледавање приступа банака проблему спречавања прања новца, као и давање смерница кроз појединачно постављена питања о областима на које банке треба да обрате пажњу.

У досадашњем периоду Одељење је сачинило пет упитника, и то:

- Упитник бр. 1 – за период од 1. 10. до 4. 12. 2006,
- Упитник бр. 2 – за период од 1. 1. до 30. 6. 2007,
- Упитник бр. 3 – за период од 1. 7. до 31.12. 2007,
- Упитник бр. 4 – за период од 1. 1. до 30. 6. 2008,
- Упитник бр. 5 – за период од 1. 7. до 31. 12. 2008.

АНАЛИЗА ОДГОВОРА БАНАКА

На основу анализе достављених одговора по упитницима сачинили смо следеће закључке на нивоу укупног банкарског сектора.

1. Све банке имају усвојене процедуре из области спречавања прања новца и процедуру *Упознај свог клијента*. У периоду обухваћеном овим упитником четрнаест банака је извршило измене својих процедура.

2. Листе индикатора за препознавање сумњивих трансакција изменило је седам банака и у свим случајевима те измене су примењене на постојеће клијенте.

Према добијеним одговорима, деветнаест банака је неке од индикатора за препознавање сумњивих трансакција укључило у свој информациони систем, што је за пет банака више него у претходном периоду.

Најчешће обухваћени индикатори су: појединачне или више међусобно повезаних готовинских трансакција чија је укупна вредност једнака износу од 15.000 евра или прелази тај износ, полагање готовине у износима нешто мањим од прописаног лимита за пријављивање готовинских трансакција (<15.000 евра у динарској противвредности обрачунато по средњем курсу Народне банке Србије), превремена отплата кредита, да ли се налогодавац или корисник девизне трансакције налази на некој од важећих листа терористичких организација, порекло клијента из неке од земаља где се не примењују стандарди из области спречавања прања новца, учестали трансфери новца (с рачуна на рачун у оквиру истог правног или физичког лица), готовинске уплате и исплате по основу *позајмице оснивача* или *повраћаја позајмице оснивача* итд.

3. На основу добијених одговора произлази да је измене критеријума за класификацију клијената по степену ризичности у последњих шест месеци извршило шест банака.

4. Тринаест банака је навело да користе посебан софтвер за препознавање сумњивих трансакција.

Од укупног броја банака, код једне банке информациони систем не препознаје трансакције чија вредност прелази износ од 15.000 евра (банка је дужна да у складу са Законом о спречавању прања новца – у даљем тексту: Закон, Управи достави податке о свакој готовинској, односно о више међусобно повезаних готовинских трансакција у укупном износу од 15.000 евра или више у динарској противвредности обрачунато по средњем курсу Народне банке Србије на дан вршења трансакције).

Од укупног броја банака, код четири банке информациони систем не издваја више међусобно повезаних готовинских трансакција истог клијента чија је укупна вредност једнака или већа од 15.000 евра.

Код банака које још увек нису обезбедиле одговарајуће софтверско решење обрада података врши се мануелно, чиме се увећава вероватноћа неиспуњавања законске обавезе пријављивања трансакција Управи, с обзиром на то да банке нису у могућности да ажурно прате велики број извршених трансакција у више различитих организационих делова банке.

Све банке врше централизовано праћење међусобно повезаних готовинских трансакција чија је вредност једнака или већа од 15.000 евра на нивоу читаве банке, помоћу одговарајућих софтверских решења или мануелно. Две банке наведене трансакције прате и на нивоу филијала, док једна банка трансакције физичких лица прати само на нивоу филијала, а трансакције правних лица и предузетника на нивоу банке.

На основу добијених одговора утврђено је да осамнаест банака повезане трансакције прати у тачно одређеном периоду, од чега девет у периоду од једног дана, четири у периоду од три дана, две у периоду од једне недеље и три у периоду од једног месеца.

Седамнаест банака прати трансакције у периоду који варира у зависности од различитих фактора (природе трансакције, евентуалне сумње и др.) и тај период праћења се креће од једног дана до месец дана, али и дуже, по потреби.

Из наведеног произлази да знатан број банака праћење готовинских трансакција клијента врши само у једном дану, што их излаже повећаном степену ризика. Овакав закључак потврђују и налази непосредних контрола спровођења Закона и Одлуке којима је утврђено да банке не достављају Управи у свим случајевима податке о извршеним готовинским међусобно повезаним трансакцијама чија вредност је једнака или већа од 15.000 евра.

5. Анализом добијених података по основу упитнику који се односе на број и намену отворених рачуна код банака сачињени су прегледи структура рачуна у укупном банкарском систему, са стањем на дан 31. децембра 2008. године, како је приказано у графиконима од 1 до 6.

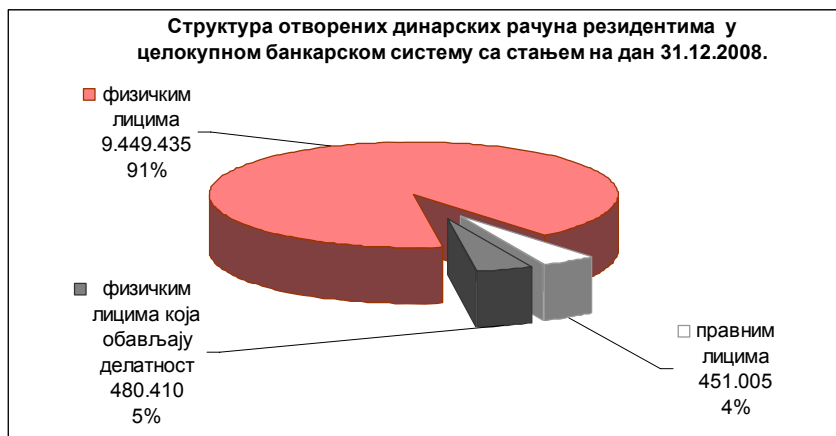
Графикон број 1 приказује структуру свих рачуна отворених резидентима (правним лицима, предузетницима и физичким лицима) у укупном банкарском систему.

Графикон 1

На основу презентованих података видимо да приближно 65% укупно отворених резидентних рачуна представља динарске, а приближно 35% девизне рачуне.

Графикон број 2 представља структуру свих динарских рачуна отворених резидентима, од чега приближно 91% чине динарски рачуни физичких лица, 4% рачуни правних лица и 5% рачуни предузетника (физичких лица која обављају делатност).

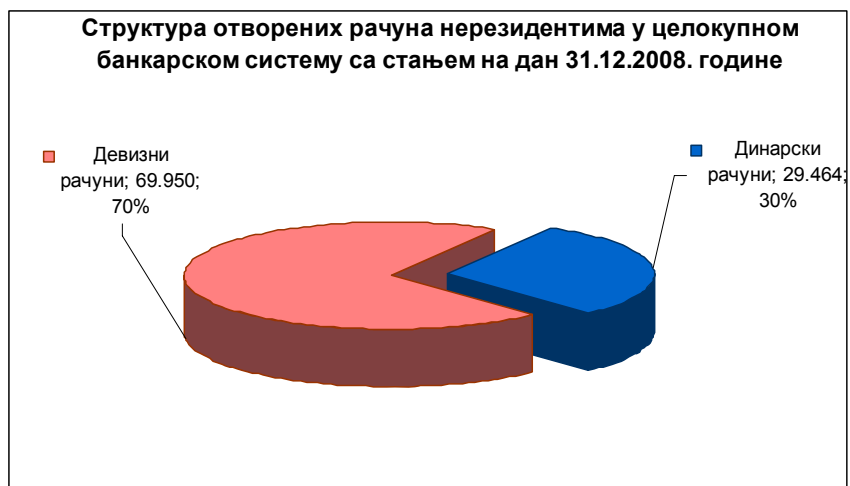
Графикон 2

Графикон број 3 даје структуру свих девизних рачуна отворених резидентима у укупном банкарском систему, из чега се може видети да је отворено приближно 97% девизних рачуна физичких лица, 3% рачуна правних лица и испод 1% рачуна предузетника (0,41%).

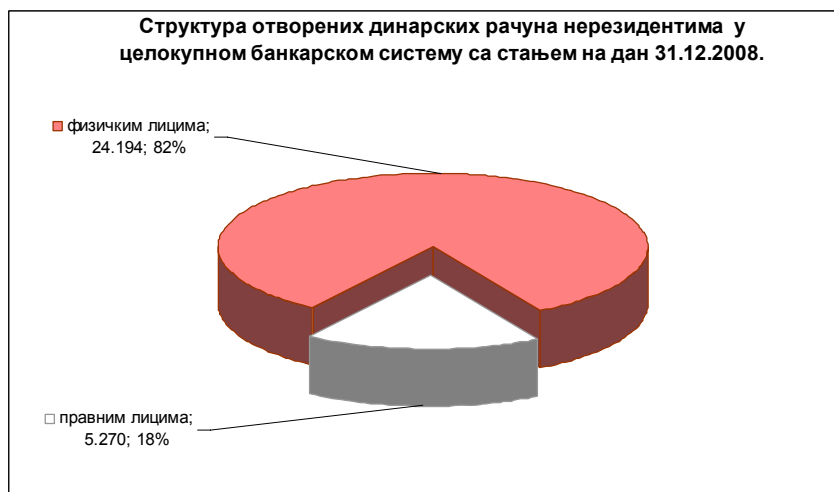
Графикон 3

Графикон број 4 представља структуру свих рачуна отворених нерезидентима (правним и физичким лицима) у укупном банкарском систему.

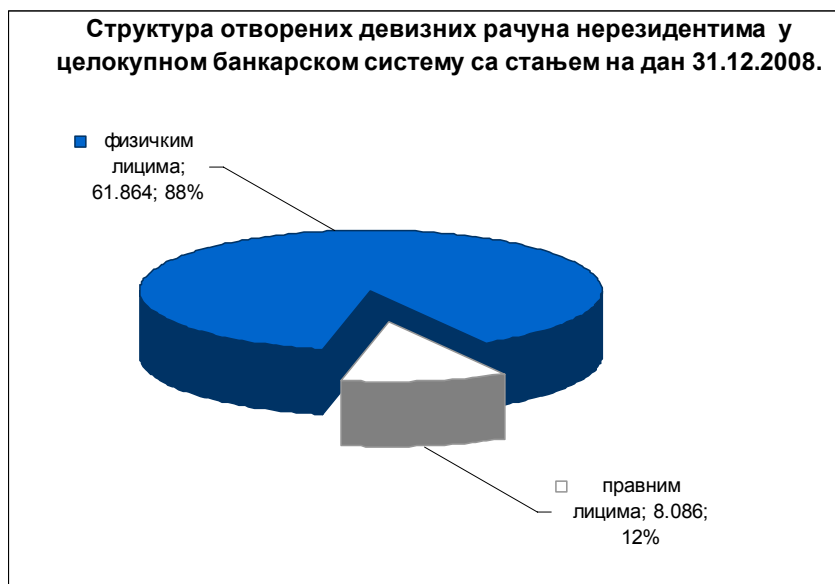
Графикон 4

Графикон број 5 представља структуру динарских рачуна отворених нерезидентима (правним и физичким лицима) у укупном банкарском систему.

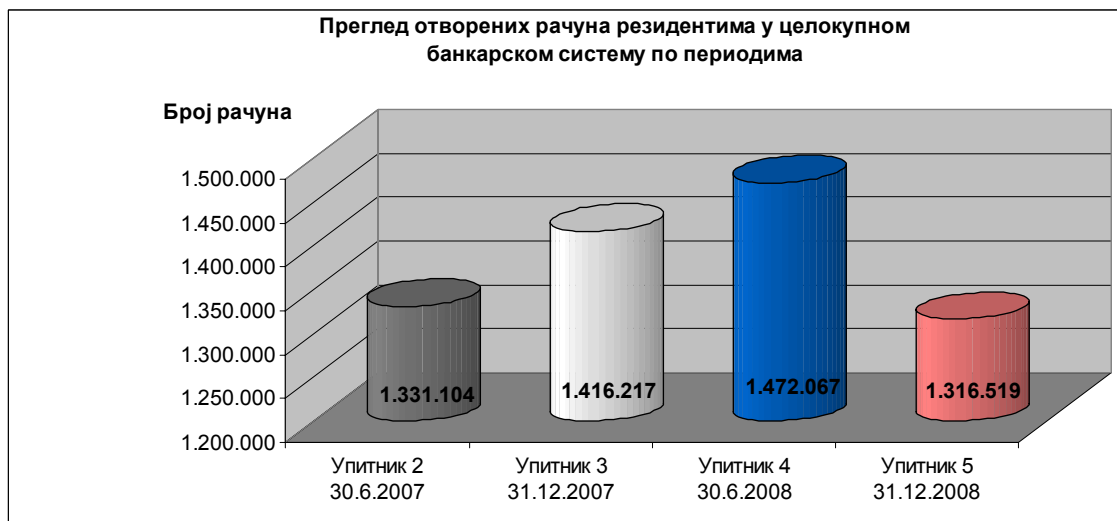
Графикон 5

Према добијеним одговорима банака, у укупном броју девизних рачуна нерезидената физичка лица учествују с приближно 88%, а правна лица с 12%, како је приказано у графикону број 6.

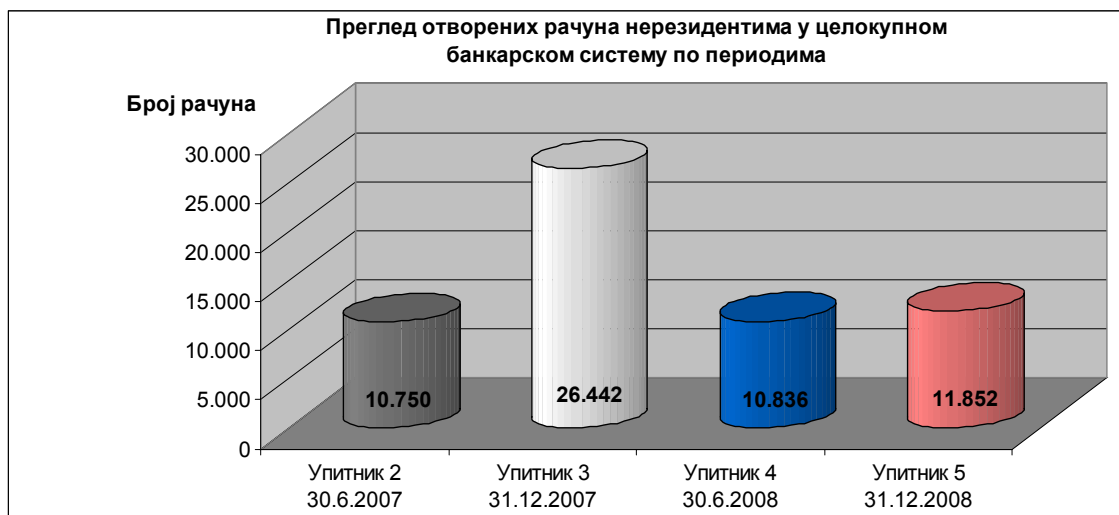
Графикон 6

Посматрајући кретање броја отворених рачуна резидената у свим банкама, можемо видети да је тај број имао тенденцију раста у прва три посматрана полугодишта, док је у последњем (јул–децембар 2008) забележено смањење броја отворених рачуна.

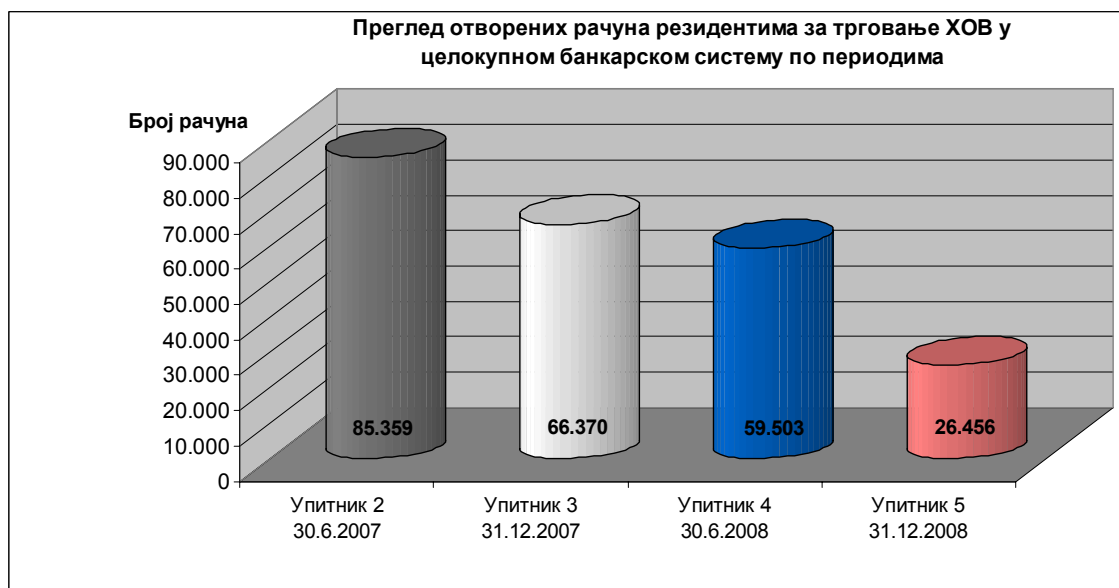
Графикон 7

Број отворених рачуна нерезидентима у свим банкама, у посматрана четири периода, приближно је исти за три периода, док је у периоду јул–децембар 2007. године број тих рачуна био више него двоструко већи у односу на остала три периода.

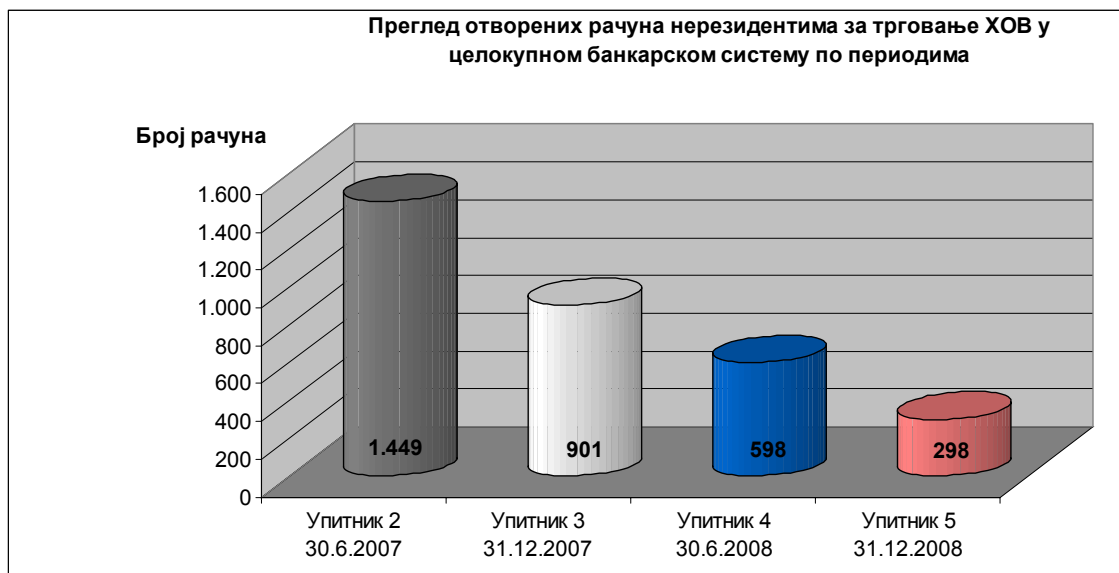

Графикон 8

Број отворених рачуна резидентима и нерезидентима за трговање хартијама од вредности (ХОВ) у свим банкама се смањивао у прва три посматрана периода, а такав тренд је настављен и у последњем периоду (графикони 9 и 10).

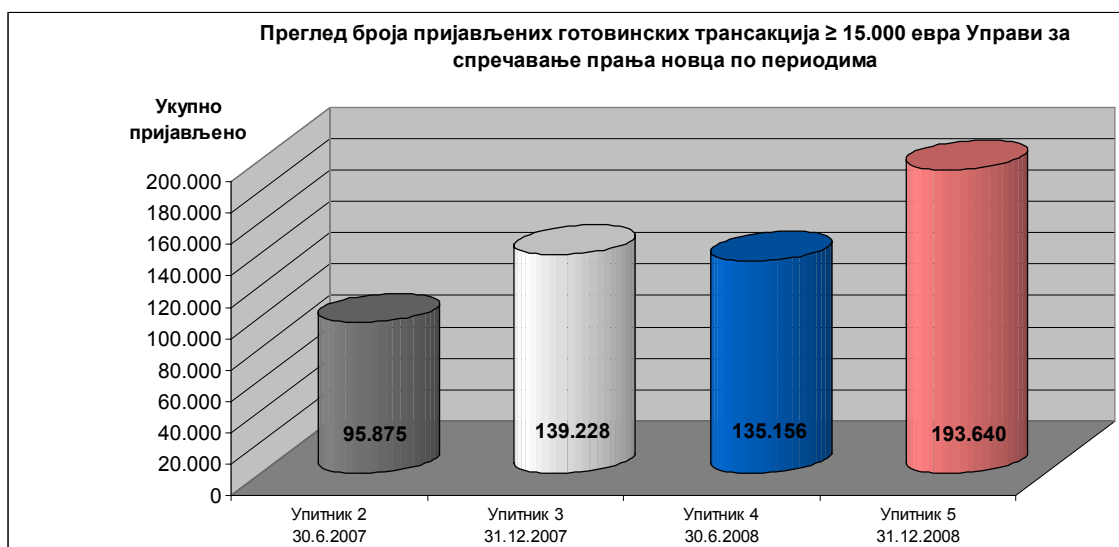
Графикон 9

Графикон 10

6. Поређењем добијених одговора банака из последња четири упитника, који се односе на достављање података Управи о извршеним трансакцијама за које постоји законска обавеза пријављивања (појединачне или више међусобно повезаних готовинских трансакција чија је вредност једнака или прелази 15.000 евра обрачунато по средњем курсу Народне банке Србије на дан вршења трансакције, као и сумњиве трансакције без обзира на износ), уочена је тенденција релативног раста достављених извештаја у периоду од 1. јануара 2007. до 31. децембра 2008. године.

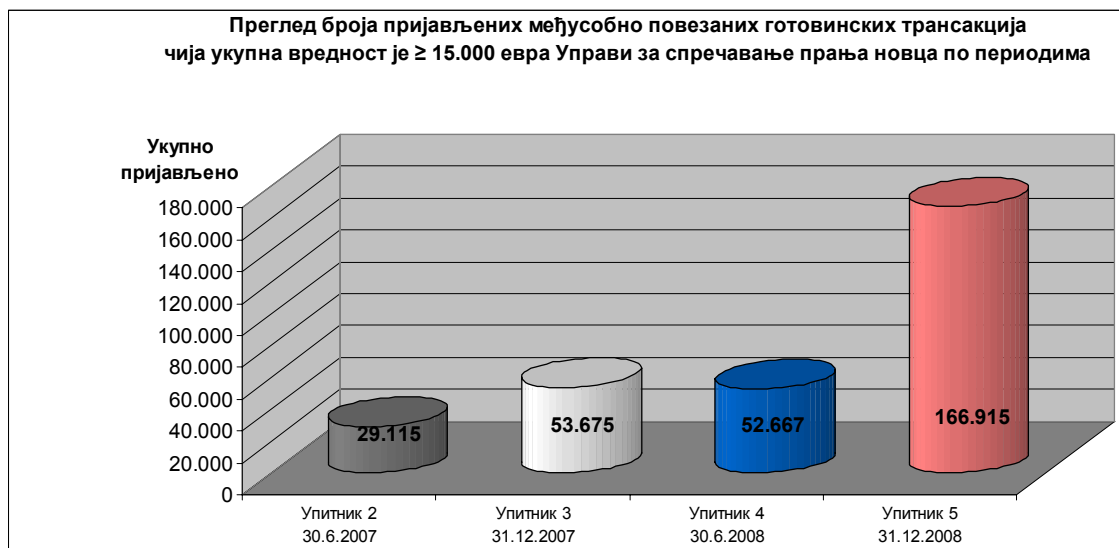
На основу достављених података видимо да је укупан број пријављених готовинских трансакција чија је вредност једнака износу од 15.000 евра или прелази тај износ порастао у другом посматраном периоду, затим се у следећем периоду задржао на приближно истом нивоу, да би знатније порастао у последњем посматраном периоду.

Графикон 11

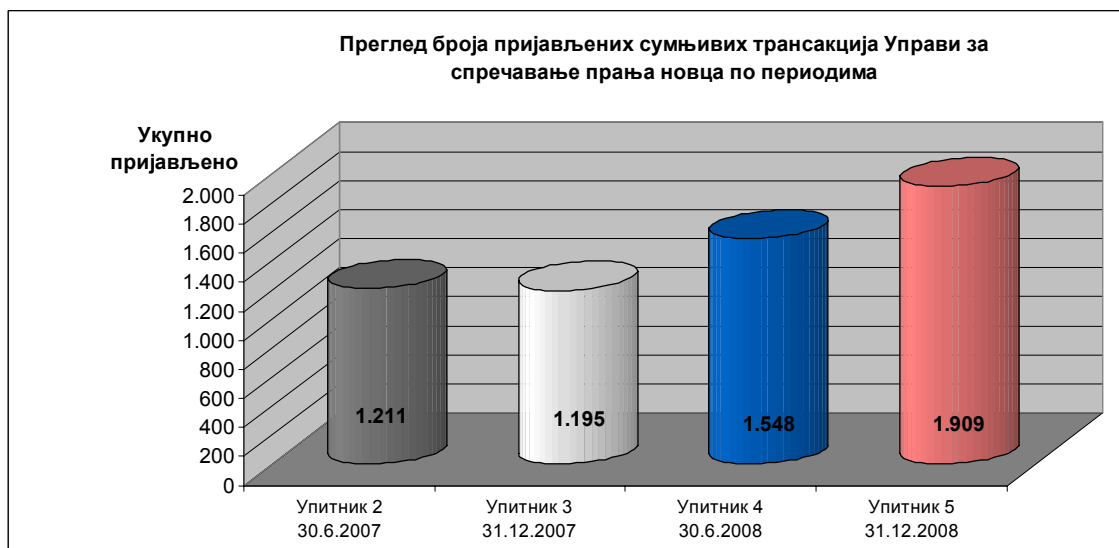
Слично кретању броја пријављених готовинских трансакција чија је вредност једнака или прелази 15.000 евра (графикон 11) јесте и кретање броја пријављених готовинских

међусобно повезаних трансакција чија је укупна вредност једнака или прелази 15.000 евра (графикон 12) у ова четири периода – приметан је раст у другом периоду, затим је приближно исти ниво задржан у трећем периоду и забележен знатнији раст броја тих трансакција у последњем периоду. Из наведеног произлази да је број пријављених међусобно повезаних трансакција у последњем периоду увећан за више од три пута у односу на претходни период.

Графикон 12

Као и у претходна два графикона, растући тренд је задржан и у графикону 13, који показује број пријављених сумњивих трансакција у укупном банкарском сектору по шестомесечним периодима. У овом случају, прва два периода су на приближно истом нивоу, док је у трећем и четвртом посматраном периоду забележен раст тих трансакција.

Графикон 13

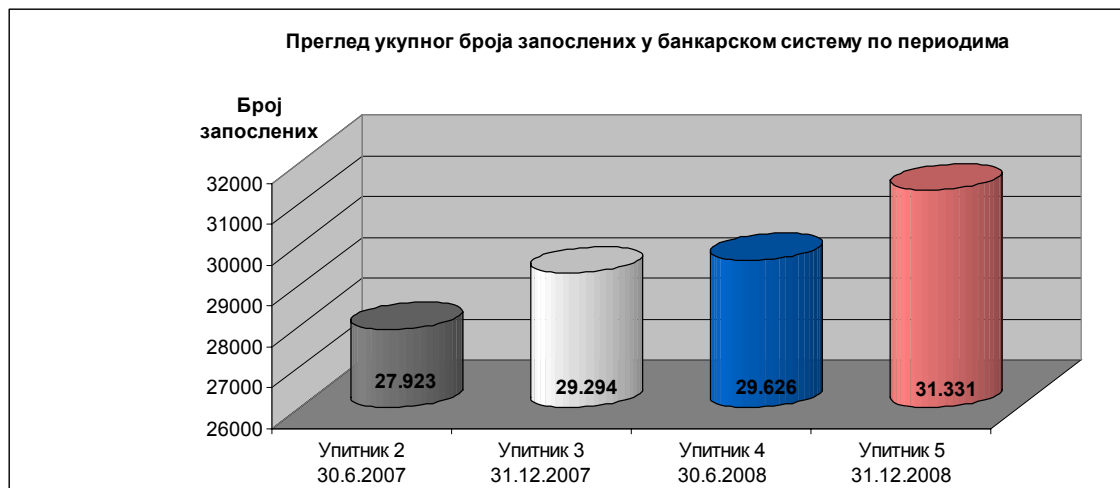
Банке које су у протеклом периоду пријављивале сумњиве трансакције су као најчешће разлоге за сумњу наводиле:

- полагање или подизање готовине у нешто нижем износу од законски прописаног за пријављивање,
- учестале готовинске уплате са сврхом *позајмица оснивача* или готовинске исплате са сврхом *повраћај позајмице оснивача*,
- трансакције између приватног и пословног рачуна предузећа које не указују на јасну економску оправданост,
- учестале приливе на рачуне физичких лица с рачуна правних лица и истог дана подизање готовине,
- трансакције које су запослени банке на основу свог знања и искуства окарактерисали као неуобичајене итд.

Из претходна три графика може се закључити да је евидентно повећање свести о важности праћења и анализирања трансакција у смислу борбе против прања новца у банкарском сектору у Србији.

Посебно подручје ризика представља електронско банкарство, тј. пријављивање извршених „е-банкинг“ трансакција. У другој половини 2008. године шест банака је доставило податке Управи о извршених 147 „е-банкинг“ трансакција, и то једна банка 110, друга 29, а остале четири осам пријава. Највећи број банака нема пријављених „е-банкинг“ трансакција, што указује да банке и даље недовољно обрађају пажњу на овај вид трансакција.

7. Прегледом одговора које су банке доставиле о укупном броју запослених на дане: 31. децембар 2006, 30. јун 2007, 31. децембар 2007, 30. јун 2008. и 31. децембар 2008. године, уочена је тенденција раста броја запослених у целокупном банкарском систему, како је приказано на графикону број 14.

Графикон 14

О броју запослених који су у непосредном контакту с клијентима (који непосредно обављају послове у вези с трансакцијама) пет банака није доставило податке.

Укупан број запослених који непосредно обављају послове у вези с трансакцијама у 29 банака, које су по последњем упитнику дале нумерички податак (са стањем на дан 31. децембар 2008), износи 12.930, што чини приближно 41% укупног броја запослених у тим банкама.

По подацима из последњег упитника може се закључити да у шест банака запослени који непосредно обављају послове у вези с трансакцијама нису сви прошли обуку, у четири банке се не врши тестирање и провера знања запослених који су прошли обуку, а у 19 банака се програм обуке запослених није мењао у последњих шест месеци.

Обука и провера већ стеченог знања запослених који су у директном контакту с клијентима или непосредно обављају послове у вези с трансакцијама има значајан утицај на пословање и директан утицај на извршавање законом прописаних обавеза банке. На основу добијених одговора да у петини од укупног броја банака запослени на тим пословима нису сви прошли обуку, може се закључити да банке још увек нису у потпуности сагледале њен значај.

* * *

На основу изложеног, закључујемо да банке, и поред својих приоритета који се огледају у што бољем тржишном позиционирању, сталној борби за нове клијенте у пословном окружењу које карактерише јака конкуренција, у великој мери прихватају одговорност и улогу у борби против прања новца.

Потенцијални генератори ризика којима банке могу бити изложене су следећи:

- програм обуке, као и провера већ стеченог знања запослених који су ангажовани на пословима непосредног извршавања трансакција и који су у директном контакту с клијентима, не задовољава у погледу обима и квалитета који су неопходни,
- одсуство квалитетног система за препознавање међусобно повезаних трансакција на нивоу читаве банке (праћење трансакција по филијалама, искључиво мануелно, само у кратком временском периоду – дневно) оставља могућност за злоупотребе и кршење прописа,
- електронско банкарство, специфично по брзини трансферисања с рачуна на рачун, додатно отежава праћење извршених трансакција, односно њихово пријављивање и као такво потенцијално представља посебну врсту ризика.